Gizartekeri edo socialismoa ¿noiztikoa ete-da?

Gizoa bitxi batzuen gogo-jolas eta txakuŕ-amesak aldera itxi ezkero, gizaŕtekeria oraintsuko asmakizuna zala esan gendun lengoan. Izan be olantxe da. Oraingo gizaŕtekeria ez ei-da amesa beñolakoa lez, benetako jakintza baŕia baño.

Egia esan, benetako jakintza baño guzuŕ-jakintza obeto dirudi; baña edozelan be, gizaŕtekeriari jakintza usaindun oñaŕirik igaro dan gizaldiraŕte iñok ez eutsan ipiñi-ta, jakintza dala diñoen gizaŕtekeri au XIX gizaldiko landarea dogu.

Gauŕ zabal dabiltzan gizaŕtekeri, baltsakeri ta abaŕ gaberik goizera, geyagoko barik etoŕi ete-dira?

Gizaŕteko auzi andiak otoz-otoan, zeri ez dagokiola bein be eztira etoŕi, astiro-astiro eta zerbaitek edo norbaitek oŕetarako bidea emonaz baño. Mila saspireun eta larogeta bederatzigaŕen urtean France edo Prantzia'ko matxiñada andia geyagoko barik, otoz-otoan eta bapatean etoŕi zanik egundo iñok eztau esan, eta norbaitek olakorik esango ba'leu, senean dagoan gizonek ez leuskio ziñestuko. Zugatz andiak eŕo andiak euki oi-ditu; gizaŕteko gora-bera andiak be eŕoak sakon eta uŕun. Prantzia'ko matxiñadea ango eŕege Koldobika XIV eta onen birloba Koldobika XV'k egindako uts, okeŕ eta zorakeriak, oneik ekaŕi eben batez-be. Egiz, matxiñada aren aziak Voltaire eta onen lagunak erein ebezan prantzitaŕen gogo-biotzetan; baña ereindako aziok ain lasteŕ eta ain indartsu etziran erne ta jagiko, aitaturiko eŕegeok oŕetarako biderik emon ezpa'lebe. Voltaire eta lagunei azi txaŕok ereiten itxiaz gañera, eŕege biok Pantze eŕia zoŕez josi ta ondatu eben. Koldobika XIV bataz edo besteaz gudan, geŕan ibili zan beti; onen birlobea gudan etzan ibili; baña zantaŕkeri ta ustelkerietan begietaraño saŕtu ta ustelkeri oŕen atsa alde gustietara zabaldu bai. Eŕege biok Prantzia zoŕ eta lorpean ipiñi eben. Gero zoŕok ordaindu ta loŕetatik urten al izateko, zerga edo petxu andiak ezaŕi beaŕ: petxuak eŕiaren lepora jausi; ori zala-ta askoren odola irakiten asi, eŕia aseŕatu ta matxiñadea sortu. Matxiñadea ain uŕin joango zanik lenengoan iñok ez eban uste; baña bein asi ezkero ¿nok gelditu? Odola ibaika ixuri eban eta Koldobika XVI'ari burua moztu eutsan. Egia esateko, onek ezeukan eŕu andirik; baña saŕi jazo oi dan lez, ardien eŕuak bildotsak ordaindu beaŕ.

Gizaŕtekeri ta baltsakeria ¿zek ekaŕi ete-ditu?

Oriyuen antzera berez eta gaberik goizera erne ta jayo diranik ezelan be ezin uste izan geike: zegaitik edo agaitik etoŕi dira: zek edo zek bidea zabaldu dautse. Izan be gizarteak gure erlejiñoko egi andiak zokondora jaurti ebazan; atsegin-zalekeria nausiturik, gizartea oitura ta ekandu txaŕez biziten asi zan; goiko ta betiko ondasunetzaz aiztuta, gizonak luŕeko ondasunak baño besterik ez eben aintzat aŕtu ta gizaŕtekeri ta baltsakeriari oŕelan bidea idigi ta zabaldu yaken.

Ori egia da; baña gizaŕtekeri ta baltsakeria berariz eta batez-be ondasunetzazko bakoizkeriak (eŕderaz individualismo económico deritxoenak), onexek ekaŕi ditu.

Eta ori ¿zer ete-da? Gizaŕteko legerik auzi ezik, bakotxak bere ondasunak geitu ta ugaritzeko, eskubide osoa; bakotxak oŕetarako al dauana egiteko eskubidea daukala ontzat emon, esan eta irakastea. Eta eskubide ori aŕtu ta erabili dagianak, auŕekoari poŕot-eragin ba-dagio, kale goŕian itxi ba dagi, ¿orduan zer? Oŕ konpon esan eta kitu. Eskubide oŕegaz gitxi batzuk ondo ta enparauak txaŕto ba'lebiltz ¿zer? Gizaŕteko agintariak onako arazoetan eskurik iñoz be ez ei-dabe, saŕtu beaŕ, bakotxari al dauana egiten itxi baño. "Egiten itxi, igaroten itxi", auzia berez ebatzi daiten. Ondasunetzazko bakoizkeria orixe da. Ainbeste urtez gizartean nagusi izan dan bakoizkeri edo liberalkeri ori, Pantzeko matxiñadearen semea da, ta ondoren asko izan ditu, txaŕak onak baño geyago.

Ondasunetzazko bakoizkeri edo liberalkeri onen ondoren txaŕok ¿zeintzuk izan ete-dira?

Lenengo ondorena, auxe: Antxiñako langile batzak (gremioak eritxoenak) ausi ta ankaz gora bota. Zeregin eta ogibide bakotxeko langileak, alkaŕi lagundu ta euren eskubideak obeto zaintzeko, antxiña be batzandu ta alkartu egiten ziran. Alkargo oneik Pantze'n 1791'gaŕen urteko Epalaren 17'an emondako legeak ausi ta ezereztu ebazan. Langileak olakorik ez uben nai. Paris'en bakaŕik milaka batu ziran, ogibide edo zeregin bakotxekoak toki berezietan. Bailly ango endore edo alkate jaunagana zuzendu ziran, laguntza eske, alkargoai oñean eusteko asmuz. Alkate jaunak erantzun eutsen: Gure matxiñada ospatsuak gizon bakotxaren eskubideak sendotu, goratu ta alkaŕikatu ditu; matxiñada onen seme zarienez, eskubide osoak daukazuez; baña zuen alkargo edo gremio oŕeik legeak il ditu ta auŕerantzean ezin bizi daitekez. Langiłeak ukapen oŕi entzunaz etziran naikotu: Batzaŕ Nausira jo eben, len lez alkartuta lan egiteko eskubidearen eske. Batzaŕaren izenean Chapelier jaunak erantzun eutsen: Zuen alkargo oŕeik gaur eztira bidezkoak. Gizon bakotxaren eta estaduaren eskubideak baño besterik ezin aintzat artu geike, ta langile-alkargoai eskubiderik ez emotea erabagita dago. Pantze'ko langile-alkargoak, ango matxiñadeak il ebazan: gerotxuago beste estaduetan be ankaz gora joan ziran, geyago ez jagiteko. Onelan langile gaxoak estaduaren ta ugazaba aberatsen auŕez-auŕ zatituta, bananduta aurkitu ziran, euren eskubideak nok zaindu ez eukela, eta ortik ainbat kalte etoŕi dira.

Antxiñako langile alkargo aek gaur egunerako egokiak etzirala esan leike norbaitek: baña aek apurtu ta baŕirik, ez obari ez bardiñik, ez ipintea ¿egokiago izan ete zan? Alkargo aek obetu eikezala guztiak autortzen dabe: apurtu barik, beaŕ ebezan obariak sartu ta aldiak eskatzen eban eraz atondu ba'lira, mesederik asko ekaŕiko eben gizartera; baña kistar usaña euken eta orixe etzan nai. Aen ordez gerotxuago Baŕabas - usañekoak etoŕi ziran eta bakearen ordez gizartera guda ta buŕukea ekaŕi dabe.

EŔIZALE.

Uaŕa.—"Ekin" agertu zan idazlan jakingaŕitzat ementxe jaŕi dogu.

ERRIJETATIK

LARRABETZUA

BEDERATZIUŔENA.—Datoŕen laruntbatean Miren Deunaren eŕtxadonan Andoni Deunaren bederatziuŕena asiko da, eta igandian eleizkixun edeŕak ixango doguz bere.

ANTZEŔKI-JAYAK.—Ila onen 15'gaŕenerako iragaŕita eguan antzeŕki - jaya atzeratu egin da 29'gaŕeneraŕte, jai onen baŕijak uŕengo idaztijan idatziko dodaz.

MAŤE'RI.—Lengo egun baten Mungia-aldetik ixan giñan, berton antzeŕki-jagi poliťa ikusi genduban, gero Endore jaunaren gozoki-etxian gagozala zeure idazti mamintsubak gogoratuta zeu ezagututeko gurarija sortu yatan; onetan uste-barik nagola gaste batek erakutsi eustazan, zeugaz pozik itz batzuk egingo nebazan baña zeu neskatila lirаña poliťa, eta ni Ɩariz... Baña ondiño askoz poliťagua ixan ziñan Donostia - aldetik buruko zapi eta gusti etoŕi ziñanian.

JUANA.—Lengo egunean juan zan Valladolid'era gure lagun eta abeŕtzale dan Gangoiti'ťaŕ Pirmin.

URIŤAŔ BAT.

GERNIKA

"ATXONDO,,'RI.—Eŕasoya, daukozu bai "Atxondo" eta aundija, gañera ¿noiz aŕte eŕdel-zaletasuna geugaz? Zoritxaŕez euzkera gitxi egiťen dogu emakumiak, eta geuk eŕuba, dakigun apuŕa erakutsi biaŕian gorde-egiťen dogu-ta, batez-be, ¡Emen bazkideko batzaŕean dagozan batzuk! Areto atan euzkera baño besterik egin biaŕ eztan tokijan eŕdera-egiťia tamalgaŕija da. ¡Neu be lotsatuta nago jazo danagaz! Zeuri zorijonak "Atxondo" zeure zirikadeak erain dautse-ta.

NASKALDIJA. — Emen aguŕtu dogu Beitia'taŕ Joseba Mirena, abeŕtzale sutsuba, bere ama eta aŕebearen onduan egun batzuk igaroten etoŕiťa.

Ondo etoŕija ixan daťela geure aŕtera.

"PREGOYA".—Lengo egunian Alkate jaunaren aginduz jo eban "pregoya" au da "kolaŕetako atiak bein gabeko amaŕak ezkero giltzegaz itxi egin biaŕ dirala Uŕila'tik Martiraño eta Marti'tik uŕila'raño amaŕ da erdijetan." Ondo eginda dago, eŕijan bakia biaŕ da-ta, olan gitxijago entzungo da egunotan entzuten dana ¡lapuŕak saŕtu dirala-ta... eztakit nun be ibiĺi dirana ta... ori ¡"Delegadua" daukogunian! egongo ezpa'litz zer...?

"Eleiz-ondo,,'ri: ¿Neu nazala ta neu enazala ibili dozuben buru-austia amaťu da? zuk lengo baten esan zendun izpaŕingi onen biťaŕtez bai dakizula nor nazan baña... ez.

Eleiz-ondo bai dala
izlari bikaña
idazle azkaŕa ta
gustijen ezaguna.

Irenetxu bai dala
neskato ugarija
bazkidian dagonik
langile-nausija.

Eleiz-ondo'k eztaki
Bixiko-etxe nor dan
berak uste ixan aŕen...
erakutsijan dau.

BIXIKO-ETXE.

MURAKOLA (AŔRASATE)

AGUŔTUAK.—Bilbao'tik euren sendia ikeŕtutera etoŕita emen aguŕtau ditugu, Gorozabel'daŕ Josebe ta Pelixe aizta abeŕtzaliak.

ANTZEŔKI-JAYA.—Musakola'tik, talde aundia izan giñan Aŕasate'ko emakumiak antolatu zuten antzeŕki-jaya ikusten. Antzokia bete-betia zeguan, lelengo mutiko, eta neskatila taldiak euzko - usaizko abesti edeŕak abestu zituzten. Gero Euzko-Gastedi'ko antzezlariak, antzeztu zituzten "Ezkontza bióa" eta "Ezer ez ta festa". Edeŕki antzeztu zuten. Azkenez Euzko-Gastedi'ko abesbatzak abestu zuten, txalo ugari entzun zuten. Bakaldun egunian, umiai sari-emotia izan zan, 500 sari baño geyago eman ziran. Zorionak Aŕasate'ko emakumiai, ain jai edeŕak egiťen dakielako.

EGUALDI TXAŔA. — Egualdia negu antzak artzen asi da emen ere, izotzak gogoŕak egiten ditu, su-ondoan egoteko modukoak. Txaŕia ilda daukenak, ondo dira orain gurian txikitxua eida ba oraindik iltzeko ta, ¡nik det odoloste gosia!

AUTOŔIA.

ELGOIBAR

ITZALDI BAT.—Igazi dan igandian, emengo Emakume Abeŕtzale-Batza'k antolatuta ixan gendun Euzko - Batzokian itzaldi edeŕ bat.

"Altzeta" izlari trebea entzutera batzokian sartu ezin ala lagun bildu zan eta bost ordu laurden bete betean "Altzeta,,'k erakutsi zuan argi ta garbi nola lan egin beaŕ duten gaurko egunean emakumeak; egi gaŕatz eta goxuak azalduaz, naiko negaŕ eta paŕe eragiñaz, bakoitza bere garayetan entzule guztiai, oso txalotua izanik, bere itzaldi bitaŕtean eta batez-ere bukatzean. Itz auŕez "Abeŕi" euzkel-idazle ospatsuak egin zigun oso edeŕki. Itzaldia entzutera etoŕiťa, Eibar, Soraluze eta Mendaro'ko anai-aŕeba asko ikusi genituen.

Zorionak "Altzeta,,'ri eta baita ere "Abeŕi" mutil zaŕari; ia "Abeŕi" noiz emazte baten jabe egiťen zeran, beztela "Altzeta,,'k beŕiz ere esango ditu esaten dituanak.

E. A. B.'ko batzordekoak ere aŕtu bitzate nere zorionik beroenak ain ordu edeŕa igaro gendulako igandean abeŕtzale anai aŕeba artean, eta jaŕai zuzen beti auŕera azkatasun bidian, oso-osoa lortu artean.

EKAITZA.

Mañaria'ko basetxiak

ALDEBARAYETA-AUZOKUAK

Landaluze.
Landaluze-Txiki.
Baraya-Goikua.
Baraya.
Andikoetxe.
Auŕekoetxe.
Azkoti-Goikua.
Azkoťi-Eŕdikua
Azkoťi-Bekua.
Iťuŕi-Etxe.
Iťuŕijeta.
Moŕturu.
Baltzuntze.
Zeortu.
Ageŕe.
Ortuoste.
Bazeta.
Axpe.
Telerija-Goikua.
Urekin-Zabal.
Urekin.
Etxebaŕi-Zuazua.
Uŕengo-Eŕota.
Ikabaltzeta.
Ikabaltzeta-Benko
Kamiruagena.

ALDEBAŔENA-AUZOKUAK

Arangiz.
Arana.
Eŕementeria.
Erbijena.
Eŕomanena.
Elexondo.
Zubi-ondo.
Miñabaŕena.
Kurutze-Santuko-etxia
Marko-Arbina.
Marko-Aŕbina-Eŕota.
Menditoa.
Oŕmetxe.
Oŕmetxe-Txiki
Bekoetxe.
Atxondo.
Mañasko.
Mañasko-Eŕota
Katia.
Katia-Nausija
Antoya.
Markue-Goikua
Markue-Bekoa.
Markue-Olea.
Etxaburu.

Uaŕa.—Bigaŕen sail onegaz Mañaria'ko basetxiak osatuten dira. Basetxerik zaŕena "Ageŕe" dala diñue. Beraz, gure asabak, eŕija egiťen Aldebarayeta'tik asi ziran.

MAÑARIKO.

Euzko - Jayak Melipilla'n

Edeŕto dantzatu ziran dantzari aldra-bijak ¿Nok esango eban urte baten gastedi onek egin daben auŕerakuntza? txalo ugarijak entzunten ziran batez-be makil-dantza eta ezpatadantzan; txistularijak be edeŕto Begiristain buru eta Kaŕedano ta Gondra tamboŕeru. ¡Edeŕto irurok!

Dantza-aldija amaťu ondoren, auŕesku laburtxo bat dantzarijan aŕtian, labuŕa baña poliťa, au be oso atsegin yaken emenguan ta etziran gitxi gure abeŕkidiak negaŕ malkoz begijak busti-yakezenak.

OTURUNTZA.—Emendik danok lengo tokira, eta txistu ta santzoka juan giñan. Emen toki gustiz poliťa geunkan bazkarirako, eta oraindik goxatxu zan ezkero, batzuk juan ziran zingirara igeri, bestiak inguruбak ikeŕtatzen eta garikuak nausijen begira.

Ordubatak ziran bazkariťen jezaŕi giñanian, mai-buru ziran Txaunburu jauna, Endoria, Atxabal, Euzko-Gastediko lendakari, zaindarijan buru Jeria jauna, Ozkariz Abespatzazen artezkari, Jartza, Aretxabala, "El Labrador" aldizkingijan artezkari, eta Maruri jauparija.

ITZALDIJAK. — Azkenenguetan, Aretxabala'taŕ Jon itz-egin eban, emengo batzoŕdiaren ixenian, eskeŕak emoteko; Endore, Txaunburu, Zaindari-Buru eta enparabaŕ euron laguntzagaťik geure jayok ondo urten egijen eta gustirako emon daben eŕaztasunagaťik; baťa be emon eutsazan eskeŕak Euzko-Gastedija'ko abeŕkide ospetsu onei.

Uŕengo Atxabal trebeak, berak dakijan bezela abots sakonagaz; esan eban ludi gustiko abeŕtzaliak gogoŕ-dagijela azkatasun bidian, eta gauŕ emen dakusgun gastedijak be bardin jaŕai biaŕ dabela atseden bage eŕkaldeŕi onen basteŕ gustijetara gure ekandu, oťura, dantza eta abestijak zabaldurik, oso txalotuba ixan-zan bere itzaldi onurakoŕan; ondoren irakuŕi eban emengo aldizkingi-baten agerturiko idazki bat, "Gora Euzkadi" ixenagaz, "El Labrador" aldizkingijan eta esan eban abeŕtzalenak be eláukela ixango ezelako adikunik idazki au ixenpetuteko, idazki irakuŕi ondoren Donoso'taŕ Imanol Aldizkingi oŕen artezkari eta idazki egilea euzkotaŕen aŕte besaŕkatuba zan.

Uŕengo Marin Alemani'ťaŕ Kepa eŕiko endoriak itz-egin eban aldi zolija esanik antxiñatik ezagun daťula euzkotaŕak eta euron zuzentasuna ta zurtasuna eta poz aundiz zala beratzat ain jai ospetsuban lagun ixatiagaz ta abaŕ.

Uŕengo jagi zen Kalbo'taŕ Imanol txaunburu agurgaŕija; onek indaŕtsu eta gogoz esan eban, beŕiz goxian bezela iñuala poz-pozik ikus daťubala, gure apaltasuna batetik txadonan, gure dantza lirаñak enparantzan eta geure jantzijen garbiťasuna; itzaldi onetan jaŕiťan txalotuba ixantzan jaupari jakintsu au. (Bazkal-orduban beronek onetsi eban maya euzkotaŕen ekanduba dan legez).

Ondoren Ozkariz'taŕ Toma'k egin eban itzaldi luze ta onurakoŕa, erakutsirik Amerika'ko ageŕkunderik ona euzkotaŕak ixandaben aldija, gomutaurik euzkotaŕ azartubenen ixenak eta erakutsirik darogun biden jaŕai biaŕa eta abar (Edeŕki Toma adizkide eta auŕera).

Elordi aberkidiak be irakuŕi eban itzaldi abeŕkoi bat oso txalotuba ixanik eta azkenez Donoso'taŕ Imanol "El Labrador,,'en artezkariak itxi eban itzaldija, ondo oŕazturiko itzakaz, oso txalotuba ixanik.

EŔI.

(Daŕaike.)

T. S. H.

AUDICIONES INTERESANTES PARA HOY, 19 DE ENERO

Conciertos sinfónicos

A las 7,10, Copenhague.—Música
A las 7,45, Roma.
A las ocho, Praga.—Filarmónica

Conciertos vocales e instrumentales

A las 4,30, Budapest.—Concierto ... so.
A las 7,35, Bari.—Banda militar.
A las 8,30, Budapest.
A las 8,30, Estrasburgo.—Programa ... questal.

Operas y operetas

A las 6,30, Breslau.—"Tango de ... noche" (Komisti).
A las 6,30, Suiza alemana.—"T... ser" (Wagner).
A las 7,30, Langenberg.
A las ocho, Bruselas núm. 2.—"... quesito" (Kalman).
A las ocho, Estaciones italianas ... te).—Opera.
A las 9,30, Leipzig.—"Cuentos de ... man" (Offenbach).

Música de Cámara

A las 6,30, Heilsberg.—Tríos.

Barriola'tar I. M.

Gaixotegi'ko sendagillea urdail-gibel-este.
GARIBAI, 20, 2'g. — DONOSTIA.

Uribe'ren iostolea

Alkondara eta enparauko gixon-janzkiyak.
Loyola-kalea'n 3'garren zen bakiyan
DONOSTIA'N

Academia Berandia H.nos

TECNICOS INDUSTRIALES
Magisterio, Magisterio-profesional (clases para señoritas), Talleres y Laboratorios para uso de los alumnos.
A. DE URQUIJO, 45, 1.° Tef., 17419

Jesús Ostolaza
BERGARA

FABRICA DE INSIGNIAS DE ESMALTE FINO
AZALIRARRI MIEZKO IKURRIÑEN OLEA

SE RECOMIENDA POR SI SOLO EL ALIMENTO INSUPERABLE

ALAR-ONENA

Olo aŕautzagilientzat eta txitak azteko. Utsik ematen ez duten jatekuak: Aragi aŕain eta azuŕ-irin "Alar Onena".

Especialísimo para gallinas ponedoras y cría de pollitos. Resultados garantizados Harinas de carne, pescado y hueso "Alar Onena".

María J. Esnaola
Miracruz, 21 — SAN SEBASTIAN — Teléfono 12014
¡ALERTA! EXIGID SIEMPRE LA MARCA "ALAR ONENA"

El mejor jabón para el lavado de la ropa. Tiene abundante espuma y mucha duración.

"BILORE"

Zoñekoak garbitzeko jaboi-rik onena. Bitxa ugara dauka ta iraupen aundiago.

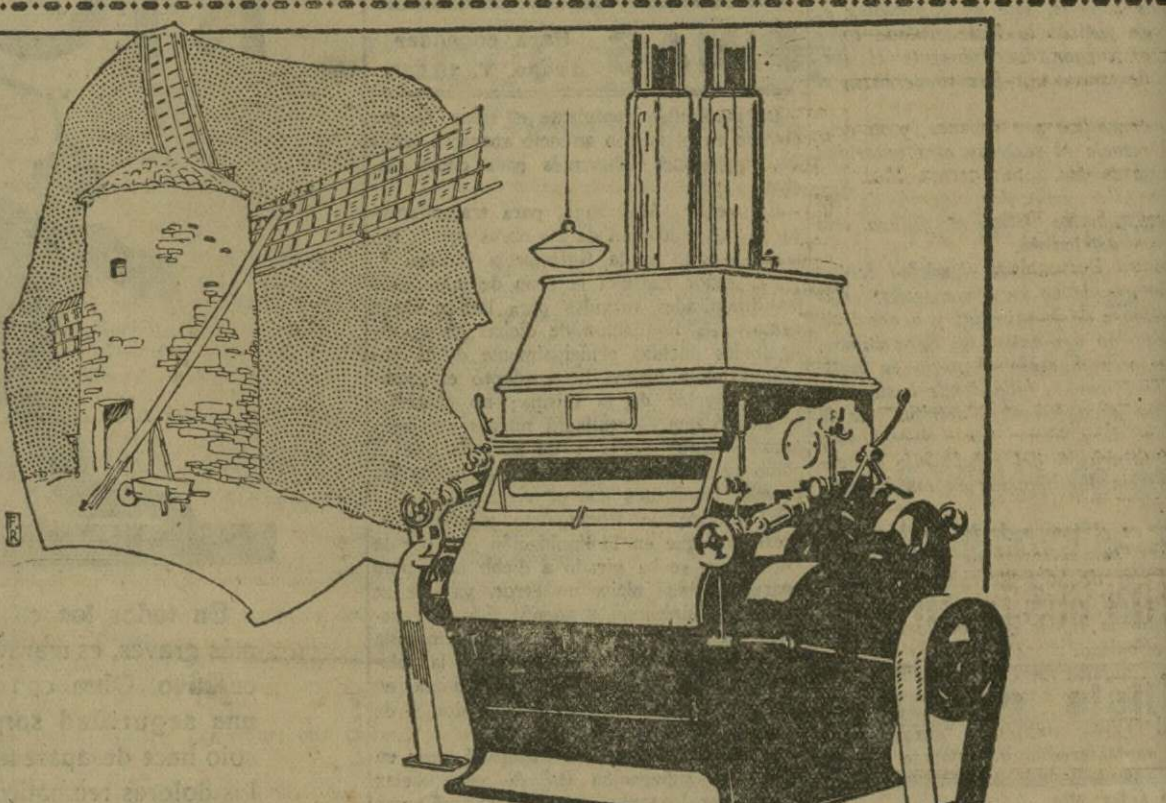

MOLINOS

Los molinos de hoy —nuestros molinos— son verdaderas máquinas-vitrinas de cristal y acero, que dentro de amplísimos y limpios locales, colocados en series de ocho, molturan en su seno los trigos seleccionados. Perfectamente resguardadas de polvo y contactos exteriores, las harinas son seleccionadas a su vez, obteniéndose una harina apropiada para cada clase de pan.

La perfección, regulada científicamente, con que se amasa, moldea y cuece la pasta, la estricta limpieza, sin intervención de manos, con que llega a la mesa del consumidor, son garantías que otro pan no puede ofrecer a usted.

El Pan Sano H. P. se presenta en envolturas por unidad o en bolsas precintadas que contienen varios panes. El

SURTIDO PANIS

de nueva creación, se expende en bolsas de 7 y 15 panes, a 0,50 y 1 pesetas cada bolsa.

Clases envueltas por unidad:

Baby (Antes Viena)
Caramelo (blanco español),
Barra (antes Banderilla),
Integral Graham.

PAN SANO HP

HARINO PANADERA, S. A. - BILBAO